

AFRIKAI TRANSZFORMÁCIÓK – PILLANATFELVÉTELEK 2012 ŐSZÉN

Tarrósy István
Afrika-kutató, egyetemi adjunktus
Pécsi Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
tarrosy.istvan@pte.hu

Búr Gábor
habil. egyetemi docens
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
burgabor@gmail.com

Az afrikai kontinensen mindig törté-
nik valami, sőt, ahogyan már idősebb
Plinius (Kr.u. 23–79) megfogalmazta:
„Ex Africa semper aliquid novi”, azaz
Afrikából mindig jön valami új. Ha
belegondolunk csupán abba, hogy 2011.
július 9-én Dél-Szudán megalakulásá-
val (valójában Szudánból való kiválá-
sával) új állam jött létre Afrikában, az
1960-as évektől függetlenségüket meg-
szerző volt gyarmati területek új vezetői
által is alkalmazott „amit birtokolok”
(jus possidetis) elv került új(ra) megvi-
lágításba. A volt gyarmatosítótól meg-
örökölt államhatárok sérthetlensége
persze nem most lett először kikezdve
a saját (nemzet)állami identitásukat,
fejlesztési lehetőségeiket kereső, építő
közösségek, politikai entitások éle-
tében – ott volt például Eritrea létrejötte

1993-ban, egy több mint harmincéves
feszültséget és fegyveres viszályt bere-
kesztő, a háborút népszavazással lezáró
folyamat. Vagy említhetjük az egymás-
sal szemben álló klánok által feldara-
bolt Szomáliát is, melynek közvetlen
szomszédságában minden állami hata-
lomnak kivétel nélkül kihívást jelent a
hivatalosan meghúzott határok „tiszte-
letben tartása”, de ugyanígy a Kongói
Demokratikus Köztársaság észak-keleti
részében, továbbá az ugandai-ruandai
határvidékeken önkényesen tevékeny-
kedő hadurak által „birtokolt” terüle-
tek kérdését is. Mindezekkel kapcsolat-
ban egyáltalán nem mindegy, mit gondol
a kontinens integratív (egység)szerve-
zete, az Afrikai Unió, és végképp
nem mellékes, miként foglal állást a
nemzetközi közösség számos meghatá-

rozó tagja, jelesül az Amerikai Egyesült Államok, az Európai Unió, és maguk a nemzetközi szervezetek. A sérülékeny posztkoloniális államfejlődés új szakaszát élik meg az afrikai államok, melyek közül egyre többen mutatnak rendkívüli gazdasági növekedést – már ami a makroadatokat illeti, a kérdés végül is mindig ugyanúgy a legérdekesebb a mikro szinteken, azaz, hogyan változtatja meg bármilyen fejlődés a mindennapok emberének sanyarú sorsát Afrika-szerte. Nemrég ünnepelte tehát egyéves születésnapját nemcsak Afrika, de a világ legfiatalabb állama, Dél-Szudán.

A karizmatikus Kwame Nkrumah vezetésével a szubszaharai térségben 1957-ben elsőként függetlenséget elnyerő Ghána viszont gyászol: meghalt John Atta Mills elnök, aki 2009-ben került a legmagasabb állami székbe, és 2012 év végén második négyéves elnöki mandátumáért szállhatott volna ringbe. Az egyetemen is tanító, ügyvédi praxisal rendelkező elnökkel azonban – aki sokak szerint a politika emberi arcát és

tisztességét fémjelezte – hosszú ideig tartó küzdelem után 68 éves korában végzett a torokrák. Ghána nem egyszerűen Afrika egyik mintaállama, hanem valóban példaértékű utat mutat a többpárti afrikai demokráciák számára, s e példának az elhunyt elnök egyik megismerője volt. A kialakult helyzetben John Dramani Mahama alelnök látja el az elnöki teendőket, aki a 18 afrikai és számos Afrikán kívüli ország vezetőjének, valamint sok ezer ghánai gyászoló állampolgárnak a részvételével lebonyolított temetésén azt mondta, hogy az a fekete felhő, ami most Ghána felett látható, valójában egész Afrikát, sőt, az egész világot beborítja – ezzel is utalva John Atta Mills széles körű nemzetközi elismertségére, államfői nagyságára.

A fekete kontinens – politikai súlyát tekintve minden bizonnyal – egyre jelentősebb Etiópiája szintén súlyos veszteséget könyvelhetett el Meles Zenawi miniszterelnök hirtelen halálával. Az országot 1991 óta vezető Zenawi egy vírusfertőzés miatt hunyt el egy brüsszeli kórházban. Személyiségét töb-

**A true definition
of Peace.**

Nyugodj békében, John Atta Mills! Forrás: informafrika.com

 Meles Zenawi. Forrás: hu.edu.et

ben többféleképpen ítélik meg: vannak, akik kiemelik Etiópia gazdasági fel-
 lendülése, fejlődése érdekében kifejtett
 következetesen építkező tevékenységét,
 mások kormányzásának diktatorikus
 jegyeit húzzák alá. Bármelyik oldalt
 nézzük is, Etiópia az elmúlt húsz évben
 egyértelműen Afrika egyik legbefoly-
 lyásosabb államává vált, az Afrika
 Unió központja a fővárosban, Addisz
 Abebában található, az ország fontos
 közvetítő szerepet játszott a Szudán
 és Dél-Szudán közötti szétválás folya-
 matában, jelentős hadseregével pedig
 Kenya oldalán a Szomáliában tevékeny-
 kedő iszlamista al-Shabaab terrorista
 csoportok visszaszorítása, és a térség
 biztonságának visszaállítása érdeké-
 ben háborús konfliktust is magára vál-
 lalt. Etiópia az USA egyik legmegbíz-
 hatóbb partnerévé vált Zenawi időszaka
 alatt, és ezt mi sem mutatja jobban, mint
 az összesen nagyjából 6 milliárd dollár-
 nyi támogatás, fejlesztési forrás, melyet
 az amerikai kormány biztosított az
 elmúlt években. Sokan éppen attól tar-
 tanak, hogy az etióp pozíciók gyengül-

hetnek Zenawi halálát követően – e kri-
 tikus hangok nem tartják eléggé ráter-
 mettnek utódját, egykori helyettesét,
 Hailemariam Desalegn-t. Mások épp az
 ellenkezőjét valószínűsítik azáltal, hogy
 az új miniszterelnököt egy megfelelően
 pragmatikusan gondolkodó, dinamikus
 fiatal politikusnak vélik.

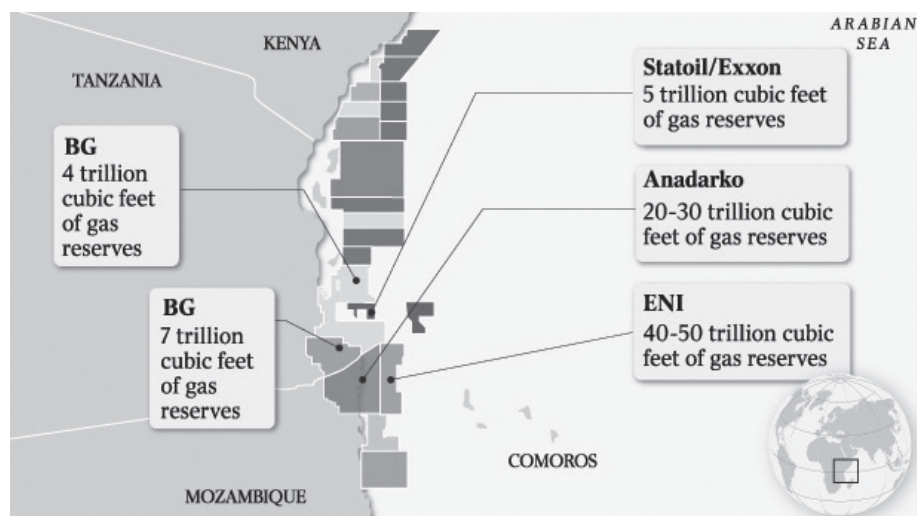
Etiópia egy másik vonatkozásban is
 a nemzetközi sajtó figyelmébe került,
 szeptember 12-én köszöntötte az orszá-
 g az újévet, ami az általunk használt Ger-
 gely-naptártól 8 évvel tér el. Mivel az
 idei év szökőév, ezért a szokásosnál egy
 nappal később került sor az ünnepre,
 amely az etióp és eritreai diaszpóra
 növekedésével egyenes arányban glo-
 bális eseménnyé vált, az Egyesült Álla-
 moktól Ausztráliáig sokan vettek részt a
 színes, hangulatos megemlékezéseken.
 Etiópiában ilyenkor, szeptember köze-
 pén ér véget a legfontosabb esős évszak,
 a földből élők ekkor vetik el a magot a
 földbe, s az eső mennyisége már előre
 meghatározza az elkövetkező aratás
 milyenségét. Idén az ünnepelés jóval fel-
 szabadultabb, örömtelibb volt, s nem

csak Etiópia-szerte. A múlt évi katasztrofálisan aszályos év után Afrika szarván ebben az évben jóval több csapadék hullott, különösen áprilistól. Érkeztek is a hírek nyáron emberéleteket követelő árvizekről Kenyából, Ugandából, Ruandából és Etiópia egyes régióiból, Dél-Szomáliából, az esőnek mégis sokkal több áldása, mint átka volt. Az etióp felföldön lehullott csapadék ráadásul meghatározza a Kék-Nílus vízhozamát is, Szudán és Egyiptom felszíni vízkészlete és a mezőgazdaságot évezredek óta életető termékeny folyami hordalékdöntő hányada innen származik. A Kék-Níluson tervezett vízlépcsők ügye ezen a nyáron is borzolta a kedélyeket, azonban előrelépésre, az angol gyarmati korszakból megörökölt vízmegosztás újratárgyalására nem került sor.

Ha nem is Afrika egésze, de bizonyos területei ismét felértékelődően vannak Európa számára – bár az EU legmagasabb szintű retorikája az EU–Afrika

dialógus és együttműködés szorgalmazója, és már a 2000-es évek elejétől, de főként a stratégiai jelentőségű 2007-es lisszaboni csúcstalálkozótól számítva Afrika egészét, az Afrikai Unió képében külön entitásként is „képes kezelni”. Valójában azonban továbbra is a kétoldalú kapcsolatok, és a megerősödően lévő regionális szervezetekkel folytatott partnerségek működnek leginkább. Jól példázza ezt az idén júliusban megtartott Európai Bizottság–Tanzánia (illetve –Mozambik) találkozó, melyen a bizottság elnöke José Manuel Barroso és Andris Piebalgs fejlesztésügyi biztos is részt vettek.

Csak Tanzániára vonatkoztatva a látogatás 126,5 millió eurónyi forrást jelent oly fontos területeken, mint a közúti infrastruktúra fejlesztése, az egészséges ivóvízhez való hozzájutás kiterjesztése további 500 ezer lakos számára, vagy a jó kormányzást támogató programok. Az EU és a Kelet-afrikai Közösség

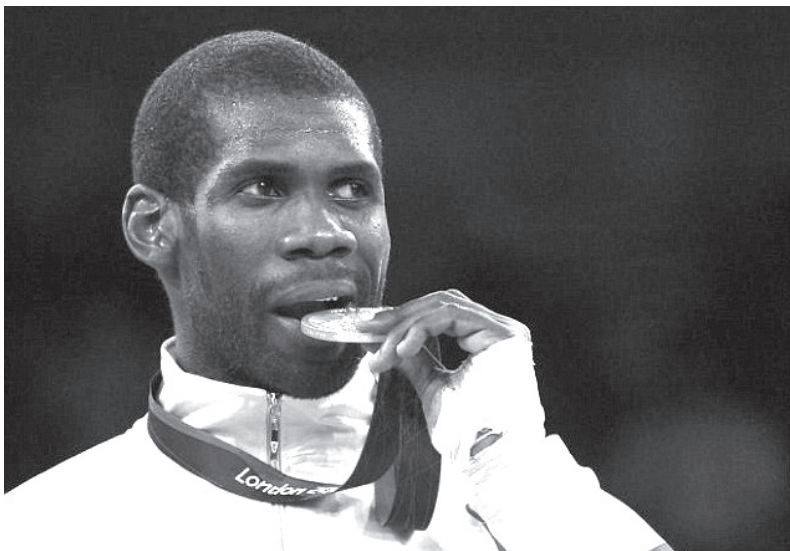

közötti gazdasági partnerségről szóló egyezmény előkészítése szintén napirenden szerepelt. Senki nem kérdőjelezi meg az EU (tagjai között több volt gyarmatosító nagyhatalommal) elkötelezettségét, és főként nem kontinensünk érdekeltségét Afrika fejlődése tekintetében. Arra azonban kevesebben figyeltek még fel, hogy éppen a közelmúltban Tanzánia és Mozambik partjai mentén hatalmas földgázlelőhelyeket találtak – nem vitás, az EU energiamátrixában jól mutathat a kelet-afrikai földgáz is, elősegítve a közösség egyoldalú energiafüggésének csökkentését.

A kelet-afrikai térség más történések miatt is a figyelem középpontjába került az elmúlt hónapok során. Éppen Tanzánia és dél-nyugati szomszédja, Malawi között újfent fellángolt a Malawi-tó (Nyasza-tó) kapcsán megoldatlan határvita, melynek története a független Malawi 1964 júliusi megala-

kulása óta létező probléma. Malawi szerint az egész tó hozzájuk tartozik, Tanzánia pedig az osztozkodás mellett áll ki az 1960-as évek óta. Az augusztusban pattanásig feszült helyzet oka, hogy Malawi a tó észak-keleti (Tanzánia szerint hozzá tartozó) részén potenciális földgáz- és olajlelőhelyek utáni kutatását nem szüntette be. Annak ellenére, hogy mindenki a diplomáciai megoldásban bízik, Tanzánia kormánya egyértelmű nyilatkozatokkal figyelmeztette Malawit, hogy nem riad vissza fegyveres erejének bevetésétől sem, amennyiben Malawi nem vonul vissza a Tanzánia által „birtokolt” területről.

A nyár természetesen a XXX. Olimpiai Játékokról szólt leginkább. A londoni világversenyen ismét láthattunk remek egyéni afrikai teljesítményeket, de a kontinens sportolói ezúttal sokkal kevesebb érmet szereztek összesítésben, mint a 2008-as pekingi olimpián

Gaboni arany: Anthony Obame gaboni olimpiai bajnok... harapós kedvében volt.
Forrás: metro.co.uk

 Mohammed Mursi egyiptomi elnök. Forrás: addisababaonline.com

(az akkori 40 feletti számhoz képest 2012-ben 32 érem született). A különböző sportágakban versenyző 53 afrikai ország közül a Dél-afrikai Köztársaság 3 arany-, 2 ezüst- és 1 bronzéremmel lett a legeredményesebb (Pekingben Kenya például 16 éremmel büszkélkedhetett!). A világtjátékok nyertesei sorát azonban két olyan afrikai állam is gazdagítja immár, amelyik eddig sohasem nyert érmét: Botswana ezüstöt szerzett a 800 méteres férfi síkfutásban, Gabon szintén ezüstöt a 80 kg feletti Taekwondo küzdelmében. 40 év után ismét született ugandai aranyérem is Steven Kiprotich jóvoltából, aki – ugyan Kenyában edzi magát, mégis kenyai társai előtt – az utolsó 5 kilométeren teljesített szenzációsan és nyerte meg a férfi maratont. A sporteredmények nem önmagukban érdekesek, hanem azokban a társadalmi kontextusokban, amelyekben az arany csillogásán túl mély és szilárd értékeket képviselnek. Afrika-szerte a sztár sportolók példaképek, olyan személyek, akikre országaik milliói néznek fel, akiket a gyerekek követnek, vagy

még inkább követhetnek a jövőben. Az afrikai lehetőségek, a felemelkedés és a saját magukban, az afrikai erőben és kitartásban, továbbá eredményességben való hit megtestesítői egyúttal ezek a sportolók.

Észak-Afrika számos állama, Tunézia, Algéria, Egyiptom és Marokkó is jól teljesített Londonban. Képesek-e azonban az arab tavasz forgatait követően ugyanígy jól „szerepelni” a politikai rendszerek átalakításában? Egyiptom új elnöke, Mohammed Mursi, aki az ország első iszlamista vezetője az Iránban rendezett El Nem Kötelezetek Mozgalma (NAM) soros csúcsertekezletén kirohant Szíria ellen azt állítva, hogy ami ott történik, az valójában egy „elnyomó rendszer elleni felkelés”. Mursi egyébként az első egyiptomi elnök, aki 1979 óta Iránban hivatalos látogatást tett. Az USA-ban mérnöki diplomát szerzett elnök szintén az első nagyjából harminc éve, aki első Afrikán kívüli külföldi útjai között a mai transznacionális világ egyik vezető feltörekvő gazdaságát, Kínát is meglátogatta, egy-

értelműen deklarálva egy új, pragmatikus, egyben egyensúlyt és mértéket tartó egyiptomi külpolitikát. Belpolitikai lépései közül a leginkább említésre méltó a két legmértvadóbb katonai vezetőnek, Husszein Tantawinak és Sami Enannak az elmozdítása, és általában a hadsereg állami hatalomgyakorlásban való részvételének megkurtítása, ezzel pedig egy valóban „civil állam” létrehozása.

„Észak-Afrika számos állama, Tunézia, Algéria, Egyiptom és Marokkó is jól teljesített Londonban. Képesek-e azonban az arab tavasz forgatait követően ugyanígy jól „szerepelni” a politikai rendszerek átalakításában?”

Sok szempontból érdekes fejlemény a nők arányának öröndetes növekedése az afrikai politikusok között, míg Afrika évében, 1960-ban az újonnan függetlenségüket elnyerő országok parlamentjeiben egy százalék alatt voltak képviselve, napjainkra már 20 százalék feletti az arányuk (a jelenlegi magyar országgyűlési adat kétszeresével), – Dél-Afrikában pedig 45 százalék. A szubszaharai-Afrika 49 országából 24 rendelkezik női kvótával. Két országnak, Libériának és Malawinak van női elnöke. Ennek fényében értékelendő, hogy július 15-én az Afrikai Unió állam és kormányfőinek 19. csúcstalálkozóján a dél-afrikai Nkosazana Dlamini-Zuma személyében az AU Bizottságának első női elnökét választották meg. A szervezet elődjének, az Afrikai Egységsszerve-

zetnek soha nem volt női vezetője, sőt, a pesti viccet némileg parafrázálva – igény sem nagyon lett volna rá. Most is érkezett a menetrend szerinti fanyalgás, mely szerint csupán a kirakat kedvéért történt a választás, ám Dlamini-Zuma személyét illetően aligha megalapozott az ilyen vélekedés. Az apartheid-ellenes mozgalom illegalitásban működő harcosa orvosi tanulmányokat folytatott hazájában, majd Angliában, diplomáját a Liverpool-i Egyetem Trópusi betegségek karán szerezte meg. Részt vett az apartheid végét hozó kerekasztal-tárgyalásokon. Nelson Mandela elnöksége alatt az új Dél-Afrika egészségügyi minisztere, Thabo Mbeki 10 éves elnöksége alatt külügyminiszter volt, Jacob Zuma (korábbi férje) 2005-ös menesztésekor Mbeki a megüresedett elnökhelyettesi pozíciót kínálta fel a számára, de azt nem fogadta el. Komolyan szóba került neve az ANC elnökjelölő grémiumaiban, de végül nem szállt ringbe. Zuma elnökségével a belügyi tárcát kapta meg, innen került az AU Bizottságának elnöki posztjára. Első nekifutásra, 2012 januárjában nem kapta meg az afrikai kontinensen legmagasabb hivatal betöltéséhez szükséges kétharmadnyi szavazatot, így a régi elnök, a gaboni Jean Ping megbízatása 6 hónapra automatikusan meghosszabbodott. A nyár közepi második nekifutás végül a harmadik körben volt eredményes, az AU tagállamainak 60 százaléka, 37 ország állt ki Dlamini-Zuma mellett, Ping csak a maradékot kapta. A szavazás az anglofon és frankofon Afrika szembenállásaként is értelmezhető, nem véletlen tehát, hogy Dlamini-Zuma már legelső nyilatkozata-

Tutu kritikusan szólalt meg a bányász-incidens kapcsán. Forrás: blogs.telegraph.co.uk

taiban is az afrikai egység megőrzését, sőt annak továbbfejlesztésének szükségességét hangsúlyozta, kiemelve, hogy az általa irányított 10 fős bizottság minden tagállam érdekében tevékenykedik majd. Az ugandai elnök, Yoweri Museveni az elnökasszony megválasztásakor azt emelte ki, hogy a szabadságért aktívan küzdő személyt sikerült a posztra találni, nem diplomatát, vagy bürokratát. A jövő dönti el, hogy az ellentétes érdekek közötti közvetítésben sikerül-e Dlamini-Zumanak tényleg elődei fölé nőnie.

Visszatért az apartheid Dél-Afrika? – vetették fel sokan igen helytelenül a kérdést, idézve (ráadásul pontatlanul) a „szivárvány nemzet” egyik atyjának, Dél-Afrika „lelkiismeretének” titulált Desmond Tutu nyugalmazott érseket is. Tutu valóban megszólalt a dél-afrikai Rustenburg közelében, a

marikamai platinabányáknál augusztus elején kirobbant bányásztüntetések, az azokat kísérő rendőri fellépés és halálesetek kapcsán, az apartheid szellemére utalt, és valójában a fiatal Dél-Afrika demokratikus szakítópróbájának értékelte az ország történetének 1994 óta legtöbb áldozattal járó incidensét. Maga az apartheid rendszer mint intézmény már közel két évtizede leomlott, amikor Dél-Afrikában szabad választásokat tartottak, melyen a hazájában és az egész világon élő legendává vált Nelson Mandela szerezte meg az elnöki mandátumhoz szükséges támogatottságot. A mostani incidens nem a faji elkülönítés rezsimét „hozza vissza” – mégha utalás történhet az apartheid időszakából a jogi-eljárási rendszerben maradt azon törvényre, amely alapján a bíróság a tüntetőket tartóztatta le azzal az indokkal, hogy előre be nem jelen-

tett módon (kvázi illegálisan) tüntettek és sztrájkoltak. Ez azonban nem bőrszín szerinti ellentétekről szóló történet, hanem a demokratikus gyakorlatot a sajátos dél-afrikai módon tanuló és alkalmazó ország problémája, a szociális feszültségek egyik sajtóságos lecsapódása. A bányászok annak érdekében szüntették be a munkát, hogy magasabb béreket csikarjanak ki az angol-szász kézben lévő bányák menedzsmentjétől. A dél-afrikai társadalmon belüli életszínvonal-különbségek, megélhetési esélyek óriási feszültséget jelentenek, és azok, akik eddig teljes mellszélességgel támogatták az Afrikai Nemzeti Kongresszust, egyre nagyobb

számban ábrándulnak ki annak hatalomgyakorlásából, „uralom-felfogásából”, mert az nem hozza a szerintük elvárt (és beigért!) társadalmi igazságosságot, vagy még kevésbé az igazságosabb társadalmat. Zuma elnök és az ország vezető körei jól megvannak mindeközben, vallják sokan a tüntetők közül, mások viszont nem úgy kapnak lehetőséget sorsuk jobbra fordítására, ahogyan azt egykoron (az ANC-re történt voksuk leadásakor) remélték. Mindenki, és nem csupán önmagában Dél-Afrika érdeke, hanem a régió, sőt a kontinens egészének érdeke, hogy mielőbb rendeződjene a viszonyok Afrika e meghatározó országában.

A biztonság ösvényein.

Az új generáció biztosítója.

Vadászati jogvédelem biztosítás*

- Segítünk érvényesíteni jogait és jogos követeléseit
- Kártérítési jogvédelem
- Büntető és szabálysértési jogvédelem
- Közigazgatási jogvédelem
- 24 órás jogi tanácsadás

Az első 1000 szerződő vadász-elsősegély felszerelést kap ajándékba!*

www.uniqa.hu

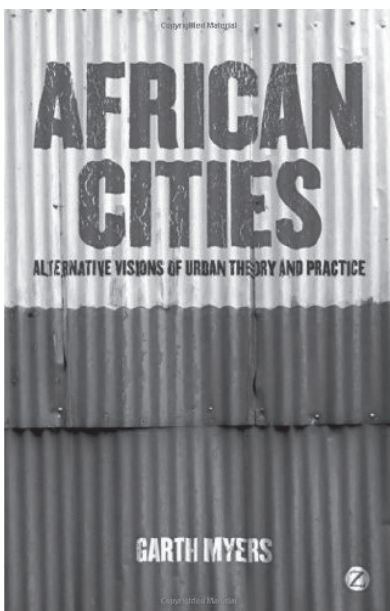
UNIQA

* A tájékoztatás nem teljes körű, bővebb információ honlapunkon (www.uniqa.hu) található, vagy érdeklődjön kirendeltségeinken. Az elsősegély felszerelés tartalma: st. gyorskötöző pólóya, st. vágott mull lap, vizálló sebtapasz, fertőtlenítő folyadék, kullancsűző csipesz.

Superbrands

MEMBER OF
IOO

Az UNIQA Biztosító Zrt. a Magyar Olimpiai Bizottság Részvételös Támogatója

A Publikon Kiadó gondozásában

megjelenik:

2012. decemberében

GARTH MYERS: AFRIKAI VÁROSOK

Az urbanizációs elméletek és gyakorlatok alternatív vízióinak lehetőségéről

Azáltal, hogy az afrikai társadalmak egyre nagyobb része városokban él, újabb és újabb kérdések sokasága feszíti szét a városfejlesztés és -tervezés, a szociológia, az antropológia, vagy akár a földrajz tudományterületein uralkodó elméleteket és modelleket. Garth Myers amellet érvel könyvében, hogy legelőször is újszerű módon kell az afrikai városokat kezelnünk, akár urbanizációs stúdiumokat folytatunk, akár Afrika-tanulmányokban utazunk, vagy ha egyszerűen csupán érdekel a fekete kontinens nagyvárosainak lehetséges fejlődése.

Myers arra buzdítja a különböző tudományos diszciplínák kutatóit, hogy friss (és kritikus) szemmel vegyék górcső alá a vibráló afrikai városok összetettségét, az egymásra rakódó problémák komplexitását. Könyvében saját terep-kutatásai mellett Myers feldolgozza más kutatók, írók, művészek munkáit, és többek között Zanzibár, Nairobi, Fokváros, Mogadishu, Kinshasa és Dakar példáin keresztül igyekszik az olvasók elé tárni, mi is zajlik ma valójában az „urbánus Afrikában”.

Garth Myers az amerikai University of Kansas Földrajz Tanszékének professzora, egyben a Kansas Afrika Tanulmányok Központ igazgatója. Kutatási fókuszában főként kelet- és dél-afrikai városok állnak.

A kötet kedvezményesen előrendelhető a kiadónál!

Érdeklődés: bagi@publikon.hu.

Törzsvásárlói kártyával 25%-kal olcsóbban vásárolhat a Publikonnál!